

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep.,
0030 Oslo

Deres ref: -
Vår ref: 520/2013/50/KLA
Sted: Oslo
Dato: 1. juli 2013

MOTTATT
02 JUL 2013

Høringsuttalelse – NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014

Vi viser til høringsbrev datert 11. mars 2013 fra Kulturdepartementet, der det bes om kommentarer til NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014.

NIKU vil innledningsvis berømme Utvalgets grundige og omfattende gjennomgang både av det historiske bakteppet, dagens situasjon og morgendagens utfordringer på kulturfeltet.

Kulturfeltet har flere berøringspunkter med kulturminnefeltet, og NOUen belyser og drøfter flere kunnskapsfelt som opptar Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) som forskningsinstitutt og kunnskapsleverandør på kulturminnefeltet.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innenfor forskning om bruk, vern og forvaltning av kulturminner. NIKU er organisert som en frittstående stiftelse, med basisfinansiering fra Miljøverndepartementet via Norges forskningsråd. Instituttet har ca. 80 medarbeidere med bred kompetanse innenfor kulturhistorie, humaniora og samfunnsfag og vår faglige kompetanse består av blant annet; arkitekter, kunsthistorikere, etnologer, arkeologer, geografer, konservatorer, sosiologer og antropologer. Vårt hovedarbeidsfelt er i første rekke knyttet til den fysiske kulturarven, både den materielle siden av kulturarven men også kulturminners verdi og betydning og hvordan kulturminnene brukes og forvaltes i samfunnet. Slik forskning vil også være av relevans for den delen av kulturfeltet som ligger til Kulturdepartementets ansvarsområde og er omfattet av kulturpolitikken, som museumsfeltet (særlig samlingsforvaltning, konservering og formidling), immateriell kulturarv, kulturvern, kultur og næring, frivillighet og lokalt arbeid/lokal medvirkning; arkitektur, offentlig rom og design.

Om kulturminnevernets departementale tilknytning: Kap. 11.5.2 Utviklingen på museums- og kulturvernfeltet og Kap. 11.5.4 Utvalgets vurdering

I avsnittet om *Kulturminnevernet*, drøftes departementstilknytningen til kulturminnefeltet. Det vises til at det i fagmiljøene er delte meninger om departementstilknytningen for kulturminnevernet, selv om de fleste er enige om behovet for bedre og mer samordning mellom de Kulturdepartementet og

Et institutt i Miljøalliansen

NIKU hovedkontor Storgata 2 Postboks 736 Sentrum 0105 Oslo Telefon: 23 35 50 00 TeleFax: 23 35 50 01	NIKU Distriktskontor Farmannsveien 30 3111 TØNSBERG Telefon: 934 66 230	NIKU Distriktskontor Dreggsallmenningen 3 Postboks 4112 Sandviken 5835 BERGEN Telefon: 922 89 252	NIKU Distriktskontor Kjøpmannsgata 25 7013 TRONDHEIM Telefon: 922 66 779	NIKU Tromsø Hjalmar Johansens gt. 14 Framsenteret 9007 TROMSØ Telefon: 77 75 04 00
--	---	--	--	---

Miljøverndepartementet. Utvalgets konklusjon i kap. 11.5.4 er derfor at departementstilknytningen bør vurderes nærmere og at det bør settes i verk tiltak for bedre samordning og tydeliggjøring av sektoransvaret – selv om anbefalingen i kap. 16 *Oppsummering av tilrådinger*, er noe tydeligere og sier «*det bør vurderes om ansvaret for kulturminnevernet bør flyttes fra Miljøverndepartementet til Kulturdepartementet (jf. kapittel 11)*».

Kulturminneforvaltningens ansvarsområde omfatter i første rekke forvaltning av de fysiske, stedfaste kulturminnene, og har således en tett tilknytning til øvrig forvaltning av det fysiske miljø, enten det er biologisk mangfold, vannforvaltning eller planlegging. Dette var også bakgrunnen for plasseringen av feltet i Miljøverndepartementet fra 1973. Tilknytningen til planlegging og arealforvaltning er viktig også i dag – plan og bygningsloven er kommunenes viktigste redskap for vern og bruk av kulturminner, og et viktig redskap for å forvalte det fysiske miljøet på en helhetlig og overordnet måte. Siden midten av 1990-tallet er også vektleggingen av kulturminner som ressurser for bruk og utvikling blitt en viktig overordnet politisk målsetting. På lik linje med biologisk mangfold og andre miljøgoder er kulturminner en ressurs som både må og kan vernes og utvikles/brukes.

En viktig del av begrunnelsen for koblingen til miljøvernet, er også den særlige norske – og nordiske – forvaltningstradisjonen med å se natur og kultur i sammenheng. Vekselspillet mellom naturgrunnet og menneskenes bruk av dette har vært en viktig forutsetning for mange av de politiske målsettinger og virkemidler som er utviklet på miljøvernfeltet. Dette perspektivet styrker betydningen av å se kulturminner i sammenheng med de øvrige miljøressursene. NIKUs vurdering er at denne tilknytningen i dag er en styrke og en fordel for kulturminnefeltet. Våre erfaringer fra internasjonalt samarbeid og gjennom internasjonale kontakter og nettverk, viser riktignok at denne forvaltningsordningen ikke er så vanlig i andre land, men at mange ser den «norske» modellen som en foregangsmodell. Særlig vektlegger våre kolleger koblingen til den fysiske planleggingen og ressursperspektivet som interessant. NIKU er enig med Utvalget i at det er behov for bedre og mer samordning mellom de to departementene på en rekke felter, men tror ikke at en felles departementstilknytning vil være den riktige veien å gå. I avsnittet nedenfor vil vi kommentere nærmere på noen felter der et slikt samarbeid kan utvikles på faglig grunnlag, og på arbeidsformer og andre grep som kan styrke dialogen og samhandlingen mellom disse to sektorene.

Samarbeid med museene: Kap. 11. 5

Museene er viktige aktører i arbeidet med kulturminner og kulturmiljøer, for eksempel når det gjelder formidling og dokumentasjon. De arkeologiske landsdelsmuseene og sjøfartsmuseene har i lang tid hatt et etablert samarbeid med den øvrige kulturminneforvaltningen om både innsamlingspolitikk, dokumentasjon, formidling og forskning. Museene er også viktige kunnskapsbanker samt møteplass og arena både for formidling og samarbeid. Ikke minst har mange lokale/regionale museer viktige funksjoner når det gjelder lokal forankring og samarbeid, og her er det potensial for å utvikle et bredere samarbeid med kulturminnesektoren. De siste stortingsmeldingene om kulturminnepolitikken vektlegger lokal medvirkning og forankring, og vår erfaring er at museene er gode og innovative medspillere når det gjelder vern og bruk av kulturminner lokalt - men at dette er oppgaver som det ofte er krevende å finne tid til. Formidlingstiltak og samarbeid inn mot kommuneplaner/kulturminneplaner har vist seg å være gode arenaer for samarbeid. En felles satsing på lokalt kulturminnearbeid og en styrking av det lokale kulturlivet bør kunne være en vinn-vinn-situasjon for alle parter – også lokalsamfunnet. Det finnes en rekke gode eksempler på felles satsingsområder på tvers av departementale skillelinjer – slik

samarbeidet mellom Kulturdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet om kultur og næring, Digitalt fortalt-prosjektet i samarbeid mellom Kulturrådet og Riksantikvaren eller Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementets arbeid om nasjonale kulturlandskap der det kan finnes modeller for samarbeid. NIKU har evaluert og sett nærmere på flere av samarbeidsmodellene mellom miljøvern- og landbrukssektoren (blant annet de 20 utvalgte nasjonale kulturlandskapene; og SMIL-midlene), og bidrar gjerne med mer kunnskap om hvordan ulike samarbeidsformer fungerer.

Et annet felt der NIKU ser potensial for mer samarbeid med museumssektoren, er knyttet til konservering (både fysisk konservering av gjenstander/samlinger i museer, og forskning på materialer og metoder) samt bruk av ny teknologi til registrering, dokumentasjon og overvåking av tilstand mv. Vi tror også at det er et større potensial for forskningssamarbeid omkring problemstillinger som f.eks. om kultur og kulturarvens betydning og museenes samfunnsrolle; forutsetninger og konsekvenser av dagens politikk; historiesyn og historiebruk, mangfold og inkludering, demokrati og menneskerettigheter, verdiskaping og næringsutvikling – for å nevne noen. Dette krever både at museumsansattes muligheter til forskning styrkes og at det prioriteres midler til denne type problemstillinger f.eks. gjennom Forskningsrådets programmer.

Forsknings- og kunnskapsbehov: Kap. 13.5 Kvalitet og kunnskap

Kulturutvalget støtter Grund-utredningens anbefaling en opptrapping av forskningsinnsatsen på området for kunst og kulturvern gjennom etablering av et forskningssenter for kultursektorforskning. NIKU er enig i Kulturutvalgets vurdering av behovet for en opptrapping av forskningsinnsatsen, og mener at de kunnskapsbehovene som er nevnt i kap. 13.5 er svært relevante. Når det gjelder problemstillingen knyttet til et eget forskningssenter for kultursektorforskning, vil vi påpeke at en slik senteretablering kan skje på ulike måter, f.eks. gjennom opprettelse av et eget institutt eller basert på samme modell som Kunnskapssenter for Helsetjenesten og Kunnskapssenter for utdanningen, eller Senter for forskning på Sivilsamfunn og Frivillig sektor. Grund-utvalget anbefalte selv et eget institutt, og NIKU kommenterte dette i sin høringsuttalelse til Grund-utredningen. Vi mener at flere av våre erfaringer kan være nyttige for departementet i sitt videre arbeid med denne tematikken, og gjengir derfor flere av våre innspill derfra.

NIKU var tidligere del av den statlige kulturminneforvaltningen, men ble fra 1994 fristilt som ideell og selvstendig forskningsstiftelse, først som en del av en felles stiftelse med Norsk institutt for naturforskning, og fra 2003 som egen stiftelse. Bakgrunnen for opprettelsen i 1994 var et politisk ønske om å skille forskning og forvaltning – for å sikre en uavhengig forskning. Instituttet har i dag bred kompetanse med betydelig tverrfaglighet og leverer tjenester og bruksorientert forskning til blant annet offentlig forvaltning, kommuner, tiltakshavere, eiendomsutviklere og eiere av verdifulle kunstgjenstander. Rådgiving til offentlig forvaltning og andre aktører knyttet til bruk og ivaretagelse av kulturminner er viktige oppgaver for instituttet.

Som fristilt forskningsstiftelse er instituttet en selvstendig enhet som drives etter moderne forretningsmessige prinsipper. Dette innebærer bl.a. høyt fokus på effektivitet og økonomistyring, sammen med et systematisk fokus på kompetanseutvikling innenfor sentrale områder gjennom basisbevilgningen fra Miljøverndepartementet. Basisbevilgningen, som utgjør mellom 15 og 20 % av den årlige omsetningen til instituttet, kanaliseres til å bygge opp og vedlikeholde kompetanse innenfor viktige fagområder, og en stor del av basisbevilgningen er organisert som strategiske

instituttsettings i tråd med gjeldende finansieringsmodell for den norske instituttsektoren. Med unntak av basisbevilgningen, hvor det er begrenset konkurranse mellom miljøinstituttene (som er den instituttarena som NIKU sorterer inn under), konkurrerer miljøinstituttene på de åpne nasjonale og internasjonale markedene. Dette gjelder også oppdrag fra offentlig forvaltning, hvor vi konkurrerer både med universitets- og høyskolesektoren, øvrig instituttsektor (inkludert primærinstituttene) og konsulentbransjen. Det vil derfor være av avgjørende betydning å sikre langsiktighet i rammebetingelser, både økonomiske rammer, faglige forventinger og kompetanse- og kunnskapsfelt. Ut fra vår erfaring vil også følgende momenter være viktige å vurdere:

- vurdere kundegrunnlag/marked ut over det den statlige forvaltningen vil være villig til å kjøpe av tjenester, særlig sett i forhold til annen konsulentvirksomhet på feltet og oppgaver som forvaltningen selv utfører
- konkretisere samarbeids- og konkurranseforhold (herunder konkurransebetingelser, reell konkurranseutsetting)
- rolledeling mellom forskning/forvaltningsstøtte

Instituttsektoren i Norge er heterogen når det gjelder organisering og rammebetingelser. De fristilte instituttene er stort sett organisert som private stiftelser med en tydelig markedsorientering rettet mot salg av produkter og tjenester, primært til offentlige aktører, men også til industri og næringsliv. På det andre ytterpunktet finner vi statseide forskningsinstitutter, delvis med forvaltningsansvar og med høy grad av tildeling av statlige midler uten konkurranse. De private og statseide forskningsinstituttene opererer i varierende grad innenfor samme fagområder og markeder, og det burde derfor være et betydelig samfunnsmessig potensiale, både faglig og økonomisk, med en bedre samordning. Det er også et generelt trekk at de fleste norske forskningsinstitutter er små i forhold til europeiske samarbeidspartnere og konkurrenter. Et sterkere og mer forpliktende samarbeid mellom forskningsinstitutter innenfor samme fagområder, uavhengig av sektortilhørighet, vil styrke mulighetene for norsk forskning i forhold til EU. Dette forutsetter imidlertid at det er noen lunde like rammebetingelser og konkurransevilkår for de institutter som skal samarbeide. Vi har for øvrig merket oss at Grund-rapporten i liten grad tar opp internasjonalt forskningssamarbeid og – finansiering på kulturfeltet, f.eks. knyttet til EUs rammeprogrammer, kulturprogrammer eller andre forskningspolitiske instrument (blant annet ERA-NET og JPI). NIKU vil vektlegge betydningen av å ha et internasjonalt perspektiv på forsknings- og kunnskapsutvikling, særlig sett i lys av Kulturutredningens vektlegging av blant annet kulturelt mangfold og digitalisering av samfunnet som viktige kulturpolitiske utfordringer.

Sektorprinsippet, dvs. at hvert enkelt departement har et overordnet ansvar for forskning på og for sin sektor, er et overordnet og politisk omforent prinsipp i norsk forskningspolitikk. Sektoransvaret innebærer et ansvar for å ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov, et finansieringsansvar og et ansvar for internasjonalt forskningssamarbeid. Sektorprinsippet trenger ikke være noen hindring for samarbeid innenfor relevante områder i norsk instituttsektor, men det forutsetter da at det er et samarbeid mellom departementer som operer innenfor samme/tilgrensende forskningsområder. Derfor bør en styrking av f.eks. samarbeidet mellom MD og KD på enkelte områder, som museums-siden (særlig gjenstandsforvaltning, forskning og formidling) samt kultur og kulturminner som faktor i utvikling av lokalsamfunn og næring, vurderes når det gjelder organisering av forskning, samarbeid mellom institutter med lik eller supplerende kompetanse og utvikling av felles rammebetingelser.

Dette vil kunne styrke begge sektorene, for eksempel gjennom felles utnyttelse av forskningsinfrastruktur, reduksjon av dobbeltkompetanse og økt internasjonal gjennomslagskraft.

Avgjørende for å få til solide og kompetente forskningsmiljøer innenfor en senter/instituttetablering, er at institusjonen har en kritisk størrelse som muliggjør større satsinger og internasjonalt samarbeid, bla innenfor EU-systemet. Dersom instituttet/senteret er for lite mht. kompetanse og økonomi, og det ikke finnes tilstrekkelig «risiko-kapital», vil evne til å levere forskning av høy faglig kvalitet, bygge opp kompetansegrupper eller utvikle nye forskningsfelt undergraves. Kunnskapsbehovet på feltet er preget av komplekse problemstillinger som krever tverrfaglige tilnærminger. For å få til tverrfaglige miljøer, enten i form av «interne» forskergrupper, eller gjennom eksternt flerinstitusjonelt samarbeid, er derfor en viss størrelse på senteret/instituttet viktig.

Vi vil også påpeke viktigheten av å utvikle en kompetent og bevisst bestiller-rolle i departementet og hos andre kjøpere av kunnskap på kulturfeltet. Dette gjelder både i forhold til å sikre forskningens uavhengighet og faglige kvalitet, men også relevans og nytteverdi.

Internasjonale perspektiver: Kap. 16 Oppsummering av tilrådinger

NIKU støtter Utvalgets vurdering av at det er uheldig at internasjonale perspektiver ikke har vært en del av mandatet, all den tid arbeidet med en egen stortingsmelding om har gått parallelt med Kulturutvalgets arbeid. Stortingsmeldingen om Regjeringens kulturinnsats (St.meld. nr 17 (2012-2013)) adresserer forholdet mellom nasjonale og internasjonale perspektiver i kulturminnepolitikken, og etter vår vurdering ligger det mange interessante vurderinger og perspektiver i dette skjæringsfeltet som vi håper blir fulgt opp. Dette gjelder ikke minst i forhold til spørsmål knyttet til de sentrale begrepene demokrati, rettferdighet og mangfold som Kulturutvalget har pekt på som sentral for kulturpolitikken fremover.

Vi håper våre kommentarer og innspill kan være til nytte i departementets oppfølging av Kulturutredningen, og bidrar gjerne med ytterligere utdyping eller supplering av våre synspunkter og erfaringer.

Med hilsen

Kari Ch Larsen

Avdelingsleder By- og landskapsavdelingen